

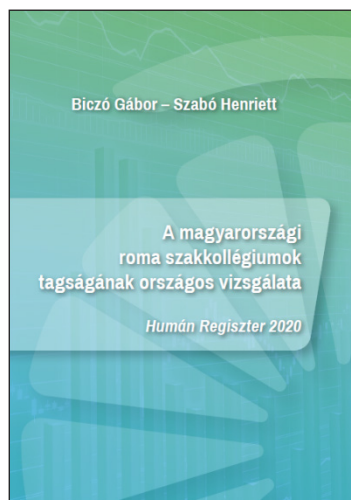
RECENZÍÓ

A magyarországi roma szakkollégiumok tagságának országos vizsgálata¹

Biczó Gábor – Szabó Henriett (szerk.) (2020):

A magyarországi roma szakkollégiumok tagságának országos vizsgálata.
Humán Regiszter 2020, Roma Szakkollégiumok Egyesület, Debrecen, 107 oldal

BALOGH JENIFER²

Biczó Gábor és Szabó Henriett 2020-ban megjelent kötete az első átfogó, empirikus vizsgálat a magyarországi roma szakkollégiumi hálózat hallgatóiról. A *Humán Regiszter 2020* a 2011 óta kiépülő rendszer első évtizedének eredményeit és kihívásait elemzi, statisztikai adatokra és azok társadalmi, oktatáspolitikai értelmezésére támaszkodva. A kötet szakpolitikai relevanciáját jelzi, hogy adatai hozzájárultak a felsőoktatási bemeneti szigorítások kritikai újragondolásához. A szerzők a roma szakkollégiumokat tágabb elméleti keretben vizsgálják, különös tekintettel az integráció és asszimiláció dilemmájára, és arra a következtetésre jutnak, hogy e hálózat a társadalmi integráció sajátos modelljét valósítja meg, amely az identitásmegőrzést a tehetséggondozással és a hátránykompenzációval kapcsolja össze.

A recenzió a kötet főbb megállapításait ismerteti, valamint társadalmi jelentőségére reflektál, személyes hallgatói tapasztalatokkal kiegészítve.

A kötet bevezető fejezete a roma szakkollégiumi rendszer társadalomtörténeti és intézményi hátterét tekinti át. A roma szakkollégiumok a magyar felsőoktatás viszonylag új intézményei, gyökereik a 20. századi népi kollégiumok mozgalmáig nyúlnak vissza, amely az 1930-as évektől szegény sorsú, tehetséges fiatalok támogatását tűzte ki célul. E hagyomány a rendszerváltás utáni szakkollégiumi mozgalomban éledt újjá, ám az 1990-es években a szociális szempontok háttérbe szorultak

¹ Biczó Gábor – Szabó Henriett (Szerk.) (2020): A magyarországi roma szakkollégiumok tagságának országos vizsgálata. Humán Regiszter 2020. Roma Szakkollégiumok Egyesület, Debrecen, 107 oldal.

² PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola, Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program; e-mail: jenifer.balogh1995@gmail.com

RECENZÍÓ

a kiválóság hangsúlyozásával szemben. A roma szakkollégiumok megjelenése a tehetség gondozást és a hátránykompenzációt ismét összekapcsolta. Az első kezdeményezések az 1990-es évektől jelentek meg, majd a rendszeres hálózatépítés 2011-ben indult meg a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat keretében. A hálózat ezt követően tovább bővült egyházi és világi intézményekkel, működését pedig 2018-tól a Roma Szakkollégiumok Egyesülete fogja össze.

A fejezet alapján a roma szakkollégiumok kettős missziót töltenek be: támogatják a hátrányos helyzetű, többségében roma fiatalok felsőoktatási előrehaladását és diplomaszerezését, miközben közösséget építenek, erősítik a roma értelmiségi identitást és a társadalmi felelősségvállalást. A hálózat alapelvei a keresztény szellemiséghez kapcsolódó történelmi felelősségvállalást hangsúlyozzák, és olyan működési kereteket rögzítenek, amelyek az asszimiláció helyett strukturális integrációt céloznak. Ennek része az intézmények tudatosan vegyes összetétele, amelyben a roma többség mellett nem roma, hátrányos helyzetű hallgatók is részt vesznek, elősegítve a társadalmi párbeszédet és a kulturális pluralizmust.

A kötet empirikus alapját a *Humán Regiszter 2020* vizsgálat adja, amely a teljes roma szakkollégiumi hálózat hallgatóira terjedt ki. A szerzők 2020 őszén kérdőíves felmérést végeztek a 11 működő szakkollégiumban, a 326 fős teljes hallgatói populáció bevonásával, ami a korábbi adatfelvételhez képest létszámbővülést jelez. A válaszadók döntő többsége magyarországi volt, kisebb részük határon túli, ami a program regionális kiterjedtségére utal. Az adatok gondos tisztításával a kutatás megbízható adatbázist hozott létre, amely a keresztmetszeti jelleg ellenére a 2018-as adatokkal való összevetés révén trendek azonosítását is lehetővé teszi. A mennyiségi adatfelvételt minőségi elemek egészítik ki, a hallgatók szabadon megfogalmazott véleményeinek feldolgozásával.

A kutatási eredmények bemutatják a roma szakkollégisták demográfiai profilját, különös tekintettel a roma származású hallgatók arányára. A 2020-as felmérés szerint a hallgatók 69%-a vallotta magát roma származásúnak, míg 31% nem roma tagként vett részt a programban, ami lényegében megegyezett a 2018-as adatokkal (Biczó & Szabó, 2020, 29. o.). Ez a stabil arány arra utal, hogy a hálózat fenntartható módon képes megszólítani célcsoportját. A szerzők ugyanakkor felhívják a figyelmet arra, hogy a közoktatási és felsőoktatási szabályozások szigorítása – különösen a kötelező nyelvvizsga és az emelt szintű érettségi terve – jelentősen csökkenthette volna a hátrányos helyzetű, köztük roma fiatalok felsőoktatási bejutását, veszélyeztetve a szakkollégiumi utánpótlást (Biczó & Szabó, 2020, 11., 32. o.). A Roma Szakkollégiumok Egyesülete a korábbi kutatási eredményekre támaszkodva sikeresen érvelt a szabályozás felülvizsgálata mellett, ami jól mutatja a *Humán Regiszter* vizsgálatok szakpolitikai relevanciáját (Biczó & Szabó, 2020, 11–12. o.).

A hallgatók életkori megoszlása a fiatal felnőttek felé tolódik: a szakkollégisták 78,5%-a 18–24 éves, többségük közvetlenül érettségi után kezdte meg felsőoktatási tanulmányait (Biczó & Szabó, 2020, 29. o.). Az idősebb, levelezős vagy másoddiplomás

RECENZIO

hallgatók aránya elenyésző, ami arra utal, hogy a roma szakkollégiumok elsősorban az azonnali továbbtanulást támogatják. A nemek szerinti megoszlás szerint 2020-ban a hallgatók 61%-a nő és 39%-a férfi volt, ami a felsőoktatási átlagnál magasabb női arányt jelez, és összhangban áll a 2018-as adatokkal (Biczó & Szabó, 2020, 27–28. o.). A szerzők ezt részben azzal magyarázzák, hogy a hátrányos helyzetű fiatal férfiak körében gyakoribb a középfokú végzettség utáni munkavállalás, ami rövid távon stabillabb megélhetést ígér (Biczó & Szabó, 2020, 27. o.). A szakkollégiumi programok ezért a fiatal férfiak továbbtanulásra ösztönzését a jövőben kiemelt feladatként kezelik.

A földrajzi adatok szerint a roma szakkollégisták sokféle településről érkeznek, ugyanakkor túlsúlyban vannak a kelet-magyarországi térségek. A hallgatók közel fele Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyéből származik, amelyek az ország legnagyobb arányú roma lakosságú és leghátrányosabb helyzetű térségei (Biczó & Szabó, 2020, 35–37. o.). Ez igazolja, hogy a program elsősorban a leginkább rászoruló régiókat éri el. A szerzők ugyanakkor rámutatnak a nyugat- és közép-dunántúli térségek alulreprezentáltságára, ami a területi kiegyenlítés szükségességét veti fel (Biczó & Szabó, 2020, 35. o.). A legtöbb településről csupán 1–2 hallgató kapcsolódik be a hálózatba, ami a széles elérésre utal, míg egyes kulcstelepülések – például Hodász – kiemelkedő kibocsátása a támogató helyi közösségek szerepét jelzi (Biczó & Szabó, 2020, 35. o.).

A kötet részletesen elemzi a roma szakkollégisták családi hátterét, és megállapítja, hogy többségük első generációs értelmiségi. A szülők iskolai végzettsége jellemzően alacsony: az apák több mint kétharmada legfeljebb alap- vagy szakmunkásképző végzettséggel rendelkezik, és mindössze 9%-uk diplomás, míg az anyák körében az alapfokú végzettség aránya még magasabb, ugyanakkor a diplomás anyák aránya (kb. 15%) némileg meghaladja a diplomás apákét (Biczó & Szabó, 2020, 74–75. o.). Összességében egy „szűkülő piramis” rajzolódik ki, vagyis sok hallgató nagyon alacsony iskolázottságú közegből érkezik, és csak kevesen értelmiségi családból (Biczó & Szabó, 2020, 74–75. o.). A foglalkoztatottsági adatok szerint az apák többsége stabil munkaviszonnyal rendelkezik, míg az anyák körében gyakoribb az inaktivitás (Biczó & Szabó, 2020, 78. o.). A vizsgálat kitér a családszerkezetre is: az állami gondoskodásban felnőtt hallgatók aránya rendkívül alacsony, ami arra utal, hogy e csoport szinte teljesen kiszorul a felsőoktatásból (Biczó & Szabó, 2020, 72–73. o.). A szerzők hangsúlyozzák, hogy a családi támogatás és motiváció meghatározó tényező a hallgatók tanulmányi sikerességében (Biczó & Szabó, 2020, 73. o.).

A lakáskörülmények vizsgálata szerint a hallgatók többsége stabil háttérrel rendelkezik: 75%-uk családja saját tulajdonú ingatlanban él, ugyanakkor minden ötödik hallgató komfort nélküli lakáskörülmények közül érkezik, ami a szakkollégisták társadalmi sokféleségére utal (Biczó & Szabó, 2020, 82., 84. o.). A Humán Regiszter 2020 kiemelten kezeli a hallgatói véleményeket is: a válaszok alapján a szakkollégiumot biztonságos, támogató közegként értékeli, amely tanulmányi, anyagi és közösségi erőforrásokat biztosít, valamint erős „sorstársi” élményt nyújt.

RECENZÍÓ

A szerzők az empirikus eredményeket társadalomelméleti és oktatáspolitikai keretben értelmezik, különös tekintettel az integráció–asszimiláció dilemmájára. Érvelésük szerint a roma szakkollégiumi hálózat a strukturális integráció sikeres modellje: elősegíti a felsőoktatási és társadalmi beilleszkedést anélkül, hogy az identitás feladását kényszerítené (Biczó & Szabó, 2020, 10. o.). A kutatás cáfolja azokat a korábbi kritikákat is, amelyek szerint a szakkollégiumok elszakítják a hallgatókat közösségeiktől, mivel a végzetek közül sokan a civil, oktatási és szociális szférában vállalnak szerepet.

Oktatáspolitikai szempontból a kötet rámutat arra, hogy a felsőoktatási jelentkezők számának csökkenése mellett a célzott támogatási programok nélkül a hátrányos helyzetű, köztük roma fiatalok jelentős része lemorzsolódna (Biczó & Szabó, 2020, 30. o.). A *Humán Regiszter 2020* egyik fő üzenete, hogy a társadalmi felzárkózásban a felsőoktatási esélyteremtés kulcsszerepet játszik, és megfelelő mentorálással, anyagi és közösségi támogatással a hátrányos helyzetű fiatalok nemcsak diplomássá válhatnak, hanem aktív társadalmi szereplőkké is. A szerzők következtetése szerint a roma szakkollégiumi hálózat oktatáspolitikai és társadalompolitikai innováció, amely a közép-európai térségben is egyedülálló (Biczó & Szabó, 2020, 10. o.).

Recenzensként és a debreceni Wáli István Református Cigány Szakkollégium hallgatójaként különösen inspiráló volt Biczó Gábor és Szabó Henriett kötete. A bemutatott empirikus eredmények mögött számos esetben saját tapasztalataimat és ismerőseim történeteit ismertem fel. A szakkollégium számomra is egyszerre jelentett „ugródeszkát” és „védőhálót”: olyan szakmai és nyelvi lehetőségekhez juttatott, amelyekhez másként nem fértem volna hozzá, miközben mentorálással és közösségi támogatással segített átlendülni a nehézségeken. A könyvben idézett hallgatói vélemények, miszerint a szakkollégium nélkül sokan nem jutottak volna el idáig, saját élményeimmel is egybevágnak.

A kötet hitelesen mutatja be a szakkollégiumok értékalapú működését, beleértve a nem dogmatikus, közösségépítő spiritualitás szerepét is. A *Humán Regiszter 2020* hiánypótló munka, amely precíz empirikus adatokat és átfogó elméleti, oktatáspolitikai értelmezést kínál. Bár időhatáraiból fakadóan a 2020 utáni fejleményeket nem tárgyalja, ez nem csökkenti értékét, inkább további kutatások szükségességét jelzi.

Összességében a kötet legnagyobb erénye, hogy komplex módon teszi láthatóvá a roma szakkollégiumi rendszer társadalmi jelentőségét, az egyéni életutakat és a strukturális hatásokat egyaránt bemutatva. Tudományos igényességgel, közérthetően érvel amellett, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok felsőoktatási támogatása nemcsak egyéni, hanem társadalmi szinten is megtérülő befektetés. A könyv fontos hozzájárulás a roma szakkollégiumi mozgalom megértéséhez és elismeréséhez, és széles szakmai és laikus közönség számára is ajánlható.

A könyv egyaránt hasznos oktatáskutatóknak, szociológusoknak, romaügyi szakembereknek, illetve a téma iránt érdeklődő laikus olvasóknak. Nyelvezete szakmai, de közérthető, adatai pedig gondosan feltártak. Recenzensként úgy vélem, a ma-

RECENZÍÓ

gyarországi roma szakkollégiumok tagságának országos vizsgálata című kötet publikálásra alkalmas recenziója megállja a helyét: a szerzők munkája hozzájárul ahhoz, hogy a roma szakkollégiumi mozgalom társadalmi szerepét és eredményeit a szélesebb nyilvánosság is megismerje és elismerje. A könyv elolvasása után nehéz lenne kétségbe vonni, hogy a roma szakkollégiumok igenis értéket teremtenek, nemcsak a résztvevők, hanem az egész magyar társadalom számára.

Irodalom

Biczó, G., & Szabó, H. (2020). *A magyarországi roma szakkollégiumok tagságának országos vizsgálata: Humán Regiszter 2020*. Debrecen: Roma Szakkollégiumok Egyesülete.